

LOVE-LOVER-BELOVED IN ÂŞIK GARİP STORY

Âşık Garip Hikâyesinde Aşk-Âşık-Sevgili

Mehmet Emin BARS¹

Abstract

The folk tales, which appeared in the 15th century and began to spread, are one of the most important of narratives of Turkish folk literature. This tradition has its own unique qualities and narrators and it consists of different stories which are composed of subjects such as love and heroism. Âşık Garip story is one of the popular folk tales which is about love. The story was loved not only in the Turkish world but also by the nations who were not Turkish such as Armenian and Georgian and it spread to a wide area. The motifs of Âşık Garip story which is told in many regions of the Turkish world exist in many places in the world and Turkish narrative tradition. Âşık Garip story was composed of a previously known subject in the imagination of people. In our study, love, lover, and beloved in Âşık Garip story, one of the most popular folk tales, were covered. Love in Turkish literature appears in two forms: heavenly and human. While poets were treating divine love, they benefited from human elements and to reach divine love, they accepted human love as a means. Falling in love in Turkish folk tales has a very important place. The story which is analysed tells a love story which Âşık Garip feels towards a beautiful girl. In the story, the plot is fictionalized to end up in marriage. Âşık (Lover) falls in love with a beautiful girl who lives, not an abstract being. The purpose of Âşık (Lover) is to reach this beautiful girl. The beloved in the story is a beautiful girl in the real life who lives, suffers, becomes happy. As a result of analysis, it was found that although the concepts of love, lover, and beloved told in Âşık Garip story sometimes bear various elements of classical and sufi literature, it basically has very different qualities. Carrying out such studies with different types of folk literature will reveal a different lover and a beloved profile for each genre instead of reaching general results in folk literature.

Key Words: Folk tale, love, lover, beloved.

Özet

XV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve yayılmaya başlayan halk hikâyeleri Türk halk edebiyatının en önemli anlatı türlerinden biridir. Kendine ait özelliklere ve anlatıcılara sahip olan bu geleneğe, aşk ve kahramanlık gibi konulardan oluşan çeşitli hikâyeler bulunmaktadır. Âşık Garip hikâyesi de aşk konulu sevilen halk hikâyelerinden biridir. Hikâye gerek Türk dünyasında gerekse Ermeni, Gürcü gibi Türk olmayan milletlerce çok sevilmiş; geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Türk dünyasının birçok bölgesinde anlatılan Âşık Garip hikâyesinin motifleri, dünyanın birçok yerinde ve Türk anlatı geleneğinde mevcuttur. Âşık Garip hikâyesi daha önce bilinen bir konunun halk muhayyilesinde işlenmesiyle oluşmuştur. Çalışmamızda sevilen halk hikâyelerinden biri olan Âşık Garip hikâyesinde aşk, âşık ve sevgili konuları ele alınmıştır. Türk edebiyatında aşk, ilahî ve beşerî olmak üzere iki şekilde görülür. Şairler, ilahî aşkı işlerken beşerî unsurlardan faydalandıkları gibi, ilahî aşka ulaşmak için beşerî aşkı bir araç olarak kabul etmişlerdir. Türk halk hikâyelerinde âşık olma motifi önemli bir yer tutmaktadır. İncelenen hikâyede Âşık Garip'in bir güzele karşı duyduğu muhabbet anlatılır. Hikâyedeki aşk, evlilikle noktalanmak üzerine kurgulanır. Âşık, soyut bir varlığa değil, gerçekte yaşayan bir güzele âşık olur. Âşığın amacı bu güzele kavuşmaktır. Hikâyede yer alan sevgili gerçek hayatın içinde, yaşayan, acı çeken, sevinen, somut bir güzeldir. İnceleme sonucunda, Âşık Garip hikâyesinde anlatılan aşk, âşık ve sevgili kavramlarının, zaman zaman klasik ve tasavvufî edebiyatta anlatılanlardan çeşitli unsurlar taşısa da, temelde çok farklı niteliklere sahip olduğu görülmüştür. Halk edebiyatının farklı türlerinde ayrı ayrı yapılacak bu tarz çalışmalarla, halk edebiyatı ile ilgili genel sonuçlara ulaşmaktan ziyade, her bir tür için ayrı niteliklere sahip âşık ve sevgili portresi ortaya çıkarılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyesi, aşk, âşık, sevgili.

“Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl ü kâl imiş ancak”
Fuzûlî

¹ MEB Türkçe Öğretmeni , e-posta: m_e_bars_21@hotmail.com

Giriş

XV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve yayılmaya başlayan halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği Türk halk edebiyatının en önemli anlatı türlerinden biridir. Kendine ait özelliklere ve anlatıcılara sahip olan bu gelenekte, aşk ve kahramanlık gibi konulardan oluşan çeşitli hikâyeler bulunmaktadır. Türkiye sahasında destan türünden sonra ortaya çıktığı görüşü yaygın olarak kabul edilmektedir. Halk hikâyeleri nazım-nesir karışımı bir yapıya sahiptir. Hikâyelerin dili özellikle sözlü varyantlarda sade ve anlaşılır bir özelliğe sahiptir. Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü varyantlarına göre daha uzun, şiirleri daha fazladır. Tasvirler, kahramanların hareketleri, olaylar arası geçişler, uzun zaman ifade etme gibi olaylar kalıplaş sözlerle ifade edilir. Olaylar gerçek ya da gerçeğe yakındır. Pek çok olayda olağanüstülükler görülür. Hikâyelerde kahramanların en büyük yardımcıları Hızır'dır. Halk hikâyelerinin hususi anlatıcıları vardır. Eskiden meddahlar tarafından yapılan iş sonradan âşıklar ve amatör anlatıcılar tarafından yapılmıştır. Anlatıcıları çoğunlukla erkeklerdir. Hikâyeler genellikle mutlu sonla biter. Bu hikâyelerin bazılarında atlı-göçebe hayatının özellikleri görülmesine rağmen çoğunda yerleşik hayata geçiş söz konusudur. Halk hikâyelerinin çoğu millidir ve hemen bütün Türk dünyasında anlatılır (Alptekin, 2005: 22-40; Aça-Ercan, 2006: 137-138).

Âşık Garip hikâyesi de sevilen halk hikâyelerinden biridir. Hikâye gerek Türk dünyasında gerekse Ermeni, Gürcü gibi Türk olmayan milletlerce çok sevilmiş; geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Türk dünyasının birçok bölgesinde anlatılan Âşık Garip hikâyesinin motifleri, dünyanın birçok yerinde ve Türk anlatı geleneğinde mevcuttur (Atnur, 2007: 155). Bunun doğal sonucu olarak *“Her bölgenin mahallî özellikleri, sosyal eğilimleri hikâyeye yeni ve değişik birçok unsurların girmesine sebep olmuştur. Ayrıca her bölgede, bazan sözlü ananeden bazan da yazmalardan istifade edilerek birçok metin neşredilmiştir”* (Türkmen, 1995: XXIV). Âşık Garip hikâyesinin nasıl teşekkül ettiği ile ilgili farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşleri üç grupta toplamak mümkündür:

1. Bir âşığın hayat hikâyesidir.
2. Bir şairin şiirleri üzerine kurulmuştur.
3. Eskiden var olan bir konu alınıp işlenmiştir.

Konu üzerinde doktora çalışması yapan Türkmen'e göre hikâye, daha önce bilinen bir konunun halk muhayyilesinde işlenmesiyle oluşmuştur ve Âşık Garip itibarı bir şahsiyettir. Halk hikâyelerinin de bir özelliği olarak Âşık Garip hikâyesinin mekânı da itibaridir. Hikâye XVI. yüzyılın ikinci yarısında teşekkül etmiştir (Türkmen, 1995: 6-12). Çalışmamızda sevilen halk hikâyelerinden biri olan Âşık Garip hikâyesinde aşk, âşık ve sevgili konuları ele alınacaktır.

1. Destân-ı Hikâyet-i Maksûd

İncelememizde kullandığımız metin “Destân-ı Hikâyet-i Maksûd” adını taşımaktadır. Hikâye, Türkmen'in “Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin” (1995) adlı eserinden alınmıştır. Hikâyenin olay örgüsü şu şekildedir:

1. Tebriz şehrinde Hoca Mesud adında zengin bir kişi yaşar. Hoca Mesud'un bir oğlu vardır. Hoca Mesud ölünce oğluna büyük bir servet kalır.
2. Oğlan, Tebriz'de bulunan beş mirasyedi tarafından kandırılır. Babasından kalan tüm malı kısa sürede bitirir.

3. Annesi, oğlunu, bir meslek öğrenmesi için hangi ustanın yanına verirse çocuk hepsi tarafından kovulur. Elinden hiçbir iş gelmez.
4. Oğlan en sonunda bir âşığın yanına çırak olarak verilir. Uzun süre ustasının yanında kalmasına rağmen ustası ona hiçbir şey öğretmez.
5. Oğlan rüyasında bir güzelin elinden dolu içer, güzele âşık olur, saz çalmayı öğrenir. Oğlana güzelin Tiflis'te olduğu söylenir. Aynı gece bir pir tarafından Şah Senem'e de dolu içirilir, o da rüyasında gördüğü yigide âşık olur.
6. Oğlan, anne ve kız kardeşini de yanına alarak tüm malını satar; âşık olduğu güzel bulmak için Tiflis'e gider. Kahvede saz çalınca âşıklar tarafından beğenilir ve ona Âşık Garip adı verilir. Âşıklarla yapılan tüm atışmalardan galibiyetle ayrılır.
7. Âşık Garip'i dinleyen Şah Senem'in babası Hoca Sinan onu beğenir, saz çalması için köşküne davet eder. Âşık Garip, anne ve kız kardeşiyle bir süre Hoca Sinan'ın köşküne yerleşir. Burada Şah Senem ile görüşür.
8. Âşık Garip, Şah Senem'i babasından istetir; babası kırk kese akçe karşılığında kızını Âşık Garip'e verir.
9. Âşık Garip parayı biriktirmek için gurbete çıkar. Önce Erzurum'a, sonra Halep'e gider. Burada âşıklarla atışır, onları yener.
10. Âşık Garip, daha önceden Şah Senem'i isteyen Şah Velet'le Halep'te karşılaşır. Âşık Garip, Şah Senem'e vermesi için Şah Velet'e bir mektup verir. Şah Velet'in hizmetkârı yolda mektubu açar, okur. Hizmetkâr, Şah Velet'e olanları anlatır.
11. Şah Velet, Âşık Garip'in verdiği gömleğini keser. Onu kana bular; annesine Âşık Garip'in öldüğü haberini götürür. Olayı duyan annesinin gözleri ağlamaktan kör olur.
12. Olayı işiten Şah Senem, Âşık Garip'in öldüğüne inanmaz. Şah Senem bir koca karının hileleri sonunda Şah Velet'le nikâhlanır.
13. Şah Senem, konağının karşısına konaklayan bezirgânlardan Âşık Garip'i sorar. Bezirgânlara bir tas verir. Gittiği yerlerde şerbet yapıp tasla dağıtmasını, tası kim alırsa onun Âşık Garip olduğunu, olanları ona anlatmasını ister. Altı ayda dönmezse Şah Senem'in Şah Velet'le evleneceğini söyler.
14. Bezirgân en son uğradığı Halep'te Âşık Garip'i bulur. Ona olan biteni anlatır. Âşık Garip, Hızır tarafından Tiflis'e getirilir. Hızır'ın tavsiyesi üzerine atının sağ ayağının altından aldığı toprağı heybesine doldurur.
15. Âşık Garip, Şah Senem'in düğünü olduğu gece şehre girer. Çeşme başında kız kardeşine rastlar. Kız kardeşi onu tanımaz, ona Şah Senem'im Şah Velet'le bu gece evleneceğini söyler. Âşık Garip düğün evine gider, orada saz çalar.
16. Şah Senem, sesini duyduğu Âşık Garip'i tanır. Durumu öğrenen Şah Velet kaçar. Âşık Garip, Şah Velet'i yakalar; daha sonra onu affederek kız kardeşini ona verir.

17. Âşık Garip, Hızır'ın atının ayağının altından aldığı toprağı annesinin gözlerine sürer; annesinin gözleri açılır. Âşık Garip ile Şah Senem evlenirler (Türkmen, 1995: 113-195)².

1.1. Aşk

Aşk, “Şiddetli ve aşırı sevgi; bir kimsenin kendisini tamamen sevdiğine vermesi, sevgilisinden başka bir şey görmeyecek kadar ona düşkün olması” (Hakverdioğlu, 2012: 132)'dir. Velet İzbudak'a göre aşk kelimesi Türkçe “ışık” kelimesinden gelmiş, Arapça'ya “aşk” şeklinde geçmiştir. Ne Mu'allakatü's-Seb'a³ ne de Kur'an-ı Kerim'de bu kelimeye rastlanmaz. Arap Edebiyatında X. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanır. Bu zamana kadar Arapça'da “şegaf” veya “muhabbet” kelimeleri kullanılmıştır. XIII-XV. asır metinlerinde kelime “ışk” şeklinde geçer. Kalp karanlıktır, onu sevgi ışığı aydınlatır. Âşık, kalbi ışıkla dolan, nurlanan anlamında kullanılmıştır. Arapça'da aşkın sözlük anlamı “sarmak, sıkamak, yanmak”tır. Aşk, âşığı sarmaşık gibi sıkar, sarmalar, hareketsiz bırakır. Kâinattaki her şeyin aslı aşka bağlıdır (Kaya, 2007: 108). Aşk, muhabbetin seveni kavraması, bütün vücuduna yayılması, âdeta onu sarmaşık gibi sarmasıdır. Aşk kelimesinin sözlük anlamı da “sarmaşık” demektir.

Aşk, insanın yaratılışındaki güzellik ve varlığın temelini oluşturur. Bütün aşkların temelinde güzellik vardır. Bütün güzelliklerin kaynağı da Allah'ın güzelliğidir. Seven için aşk sonsuzdur. Âşık ömrünün sonuna kadar bu aşkı gönlünde taşır. Şiddetli ve aşırı sevgiyi ifade eden aşkta kişi kendisini tamamen sevdiğine verir, hiçbir şeyi sevgilisinden daha güzel görmez. “İslami literatürde aşk, ilahî ve beşerî olmak üzere başlıca iki anlamda kullanılmış, ilahî aşk genellikle ‘hakikî aşk’, beşerî aşk da ‘mecazî aşk’ olarak nitelendirilmiştir. İlahî aşk geniş ölçüde tasavvufta işlenmiştir” (Yakar, 2010: 590). Şairler, ilahî aşkı işlerken beşerî unsurlardan faydalandıkları gibi, ilahî aşka ulaşmak için beşerî aşkı bir araç olarak kabul etmişlerdir. “Tasavvufî anlayışa göre Allah, zatına duyduğu aşkla âlemi yaratmıştır. Bu nedenle muhabbetin kaynağı da mutlak sevgili olan Hakk'tır. Ortada Allah'ın güzelliğinden ve ona duyulan sevgiden başka bir şey olmadığı için Allah'tan başkasını sevmek de mümkün değildir. Onun tecellisi olan her güzele duyulan sevgi, Ona duyulan sevgidir. Yani, aşk, âşık ve maşuk hepsi birdir” (Aydın Yağcıoğlu, 2010: 560-561).

Milletlerin edebiyatlarında en mühim yeri işgal eden aşk, klasik Türk şiirinin de ana eksenidir. XIII. asırdan başlayarak XIX. asra kadar devam eden klasik Türk şiirinde aşk ve aşkın mahiyeti, toplumda etkili olan anlayış ve düşünce yapısına paralel bir çizgide şiirlerde ele alınmıştır. Klasik Türk edebiyatının özellikle XI. asırdan başlayarak toplum üzerinde geniş bir nüfuz alanı bulan tasavvufî anlayıştan derin ölçüde etkilenmesi, bu edebiyatın temel konusu olan aşkın ele alınışında etkili olmuş ve sevgili tipinin teşekkülünde önemli rol oynamıştır. Klasik şiirde etkili olan aşk anlayışı, sevgilinin tabii olarak soyut özellikleriyle ifade edilmesi sonucunu ortaya çıkarır. Klasik edebiyatta sevgiliye kavuşmak ya da ona dokunmak tatbik edilebilir değildir. Sevgilinin

² Alıntılar bu eserden yapılmış olup bundan sonra sadece sayfa numaraları gösterilecektir.

³ Yedi askı, yedi asılı şiir. Cahiliyet devrinde çok beğenildikleri için Kabe'nin kapısına asılan yedi Arap kasidesi. Eski Araplar haram aylar denilen ve kan dökmenin yasak olduğu zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayları boyunca çeşitli bölgelerde panayırlar kurar ve eğlenceler yanı sıra şiir yarışmaları düzenlerlerdi. Bu yarışmalarda birinci gelen şiirler, keten yaprağı üzerine altın ile yazılır, daha güzeli yazıluncaya kadar Kabe kapısında halka teşhir edilirdi. Mu'allakatü's-Seb'a bu şekilde seçilip meşhur olmuş yedi adet şiirin genel adıdır. Bu kasidelerin hepsinde dil ağır ve sanattıdır. Hepsisi saf ve doğal şiirler olup yapılan benzetmeler gerçek hayattan alınmadır. Çoğu göçebe hayatı yaşayan sevgilinin terk edip gittiği yurdun tasviri ile bu terk edilmişliğin lirik anlatımıyla başlar (Pala, 1995: 393).

varlığı bile tartışılabilir. Önemli olan sevgili değil âşığın aşkıdır ve bu aşkı yaşadığını dile getirebilmesidir. Şairin büyüklüğü bu aşkı anlatma sanatına bağlıdır. “*Ama halk edebiyatında bu özellik bu kadar katı değildir. Âşık sevgili ile hasbıhal edebilir, ona dokunabilir, onunla fiziksel etkileşimde bulunabilir. Bir bakıma sevgili gerçektir*” (Balkaya, 2008: 90).

Aşk hikâyelerinde, çoğunlukla olayın başlangıcında gençler birbirlerine âşık olur. Başlarından geçen türlü maceralar sonucu ya birbirlerine kavuşup evlenir ya da aynı anda ölümü seçerler. Türk halk hikâyelerinde âşık olma motifi önemli bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerde kahramanlar dört şekilde birbirlerine âşık olur: Bâde içerek âşık olma, aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince âşık olma, resme bakarak âşık olma ve ilk görüşte âşık olma. Mezarlıkta, su yanında veya ıssız bir yerde uykuya dalan kahraman, rüyasında Hazreti Hızır’ı ya da pirleri görür ve onun elinden bâde içer, böylelikle rüyasında âşık olur (Ercişli Emrah). Çeşitli nedenlerle aynı evde yaşayan iki kahraman kardeş olmadıklarını öğrenince birbirlerini sevmeye başlarlar (Tahir ile Zühre). Erkek kahraman herhangi bir yerde gördüğü bir güzelin resmine bakarak âşık olur (Elif ve Mahmut Hikâyesi). Birbirini tanımayan iki genç herhangi bir yerde (bahçede, pencerede, yolda) ilk defa karşılaştıklarında birbirlerine âşık olurlar (Ferhat ile Şirin) (Alptekin, 2005: 32-37; Abalı, 2009: 99).

“*Klasik şürde sevgili, mutlak hakikat olan Allah, Peygamber, padişah, kadın veya mahbub da olsa cinsiyeti belli olmayan, karakteristik ve fiziki özellikleri ayrı olan, soyut bir sevgilidir*” (Aydın Yağcıoğlu, 2010: 561). Âşık Garip hikâyesinde bu anlayışın dışında bir aşk tasavvuru bulunur. Âşık Garip, Şah Senem’le buluşur, konuşur, birbirlerine sarılır, sohbet ederler. Sevgili somut bir varlık, aşk gerçek anlamda somut bir aşktır. Şairler, aşkı ele alırken gelenegın etkisiyle belli bir çerçevede hareket etse de onların kullandıkları ifadeler aşkın ve sevgilinın mahiyeti hakkında ipuçları verir. Hikâyede Âşık Garip, dünyada yaşayan güzellerden birine karşı duyduğu meyil ve muhabbeti terennüm eder. Bu güzel, hayatın içinde var olan bir sevgilidir ve beşerî aşklarda görülen dokunma, sarılma, öpme gibi tenşel arzuları bulunmaktadır. Somut sevgilinın ön plana çıktığı hikâye dikkate alındığında söz konusu edilen aşkın “beşerî aşk” olduğu görülür.

Âşık Garip hikâyesinde âşıklar hikâyenin başlarında birbirlerine âşık olurlar. Başlarından geçen çeşitli olaylar sonucunda iki âşık birbirine kavuşur, hikâye mutlu sonla biter. Âşıklar rüyada bade içerek birbirlerine âşık olur. Rüyalar aynı gece görülmüş, birbirlerinin sevdikleri tarafından bade verilmiş, sevdiklerinin nerede yaşadıkları pır tarafından bildirilmiştir. “*Rüyada âşık olma motifi, daha çok âşıkların hayatını anlatan halk hikâyelerinde görülmektedir. Bâde içmek, ‘âşık’ olmanın da ilk adımdır. Buradaki âşık, saz çalıp söyleyen ozandır. Bâde içen âşık, rüyasında gördüğü kıızı aramak için yollara düşer. Bu kıız, âşığın bulunduğu mekânda ya da memlekette ortaya çıkacak bir güzel değildir. Âşık onu uzak diyarlarda arayacaktır. Burada da kıız kaçırma ve ezogami ilişkisini görmek mümkündür. Erkek, evleneceği kıızı başka bir diyarda bulacak ve onu alıp kendi memleketine getirecektir*” (Abalı, 2009: 99). Âşık Garip, annesi ve kıız kardeşiyle beraber Tebriz’de yaşar. Rüyasında Şah Senem’in elinden bade içip ona âşık olduktan sonra memleketini terk ederek anne ve kıız kardeşini de yanına alıp sevdiğinin memleketi olan Tiflis’e gelir. Şah Senem, Âşık Garip’in bulunduğu mekânda değildir. Âşık Garip, onun için uzak diyarlara gider. Ancak hikâyede annesi ile birlikte Tiflis’e yerleşen Âşık Garip, sevdiğiyle evlendikten sonra tekrar Tebriz’e dönmöz.

Hikâyedeki aşk, evlilikle noktalanmak üzerine kurgulanmıştır. Halk hikâyelerinin çoğunluğunda görüldüğü gibi bu hikâyedeki aşk da ezogami yoluyla gerçekleşir. Daha önce birbirlerini fiziksel olarak görmemiş olan kahramanlar arasında gerçekleşen bir aşk

anlatılır. Genç, içinde olduğu mekânda ya da coğrafyada bulunan birine âşık olmamış, âşık olacağı kişiyi fiziksel olarak daha önce hiç görmemiştir. Dolayısıyla bu sevgili, gencin yakın akrabalarından biri değildir.

Aşk, Âşık Garip için bir od'dur. Âşığın yüreğine düşen bu kor parçası, bir "âh"ta tüm âlemi yakacak kadar fazladır:

*"Bir âh etsem 'arş-ı âlemi yakar
Bir od düşdü 'Âşık Garibi yakar" (130).*

Bu aşk, ne kadar zaman geçerse geçsin bitecek bir sevda değildir. Sevgili tarafından sarılmadıkça her geçen gün artar:

*" 'Âşık Garib aydır gönül uğrusu
Geçmez imiş bu sevdanın ağrısı
Sene ben söyleyim sözün doğrusu
Gel efendim al sinene sar beni" (137).*

Aşk ateşinin yanmasıyla âşık kendinden geçer. Öyle ki âşık, ateş okyanuslarında yüzmektedir. Kimse âşiktan bu sevdadan vazgeçmesini beklememelidir. Zira bu aşk ancak ölümle bitecektir:

*"Gene yeni baştan kaynayup coştum
'Âşkın ateşiyle 'ummana düştüm
Sandılar ki beni yarımdan geçtim
Ölmeyince çeker müyim elimi" (176).*

Âşık Garip, Şah Senem için gurbet illere gider. Onu yakan gurbet değil, sevdiğinden uzak olmaktır. Garip illerde hasretlik oduna yanan âşık, içinde sönmeyen bu nârın sevgili tarafından görülmesini ister. Sevgili böylece tuzağına düşürdüğü avının kendisini ne kadar çok sevdiğini anlayacaktır:

*"Bir söz ile ben tuzağa tutuldum
Bu garip illerde yaktı nâr beni
Hasretlik oduna yandım yakıldım
Âhu gözlüm ne haldeyim gör beni" (137).*

1.2. Âşık

Hikâyede Âşık Garip, aylarca şairlerin yanında bulunmasına rağmen saz çalmayı bir türlü öğrenemez. Bu sıkıntıyla bir gece önce yatsı namazını, ardından da iki rekât hacet namazını kılar. Namazdan sonra "İlâhi Yarabbi, ya bana bu gece şâirlik ver, yahut da al benden emanetini" (123) diye dua eder ve ağlayarak uykuya dalar. Uykusunda kulağına bir nida gelir. Gözünü açıp bakınca karşısında nuranî bir pir görür. Pir, oğlana "İç oğlum bu civânın elinden bu doluyu Cenâb-ı Mevlâ sizi birbirinize kısmet eyledi. Bir zaman gurbetlik çekilir amma ber-murat olursunuz ve bu tası yarın koynunda bulursun. Bir zaman çal çağır şâir ol, gönlünü eyle, sazın üstüne saz, sözün üstüne söz gelmesin" (123) der. Oğlan, pîre kendisine bu doluyu içirenin kim olduğunu sorar. Pir "Oğlum buna Tiflîz'de Hoca Sinan'ın kızı Şah Senem dirler" (123-124) cevabını verir. Oğlan kızın elinden doluyu içer. Aynı gece pîr, Şah Senem'im de rüyasına girer. Şah Senem de civânın elinden doluyu içerek ona âşık olur. Bu rüyadan sonra Âşık Garip saz çalmaya, türkü söylemeye başlar; girdiği tüm müsabakaları kazanır. Âşık Garip, Şah Senem'in Tiflis'te olduğunu öğrenince

evini satar; annesi ile kız kardeşini de yanına alarak Tebriz şehrinde ayrılır. Klasik edebiyatta aşk, mücerret güzelliğe karşı duyulur. “Aşk samimidir. Maddiyat ile ilişkisi yoktur. Aşkın gıdası üzüntüdür. Sevgiliden daima lütf bekler. Sevgilisi ile asla bir araya gelmez. Onunla olan beraberliği ise daima hayalidir” (Pala, 1995: 52). Bunun aksine Âşık Garip hikâyesinde âşık, soyut bir varlığa değil, gerçekte yaşayan bir güzele âşık olur. Âşık Garip’in amacı bu güzele kavuşmaktır. Tüm üzüntüsü bu güzelden ayrılıktır. Güzele kavuşacağı an tüm kederlerinden kurtulacaktır. Yine klasik edebiyattaki âşktan farklı olarak âşık, çok kere sevgilisiyle buluşur.

Hikâyenin sevgilisi Şah Senem gerçek hayatın içinde, yaşayan, acı çeken, sevinen, somut bir güzeldir. Âşık Garip bir gün kahvede saz çalarken Şah Senem sarayında onun sesini işitir. Cariyesi Akça Gelin’e “Şu ses benim ciğerimi hûn eyliyor. Korkarım benim rüyamda dolusunu içtiğim oğlan olmasın” (130) diyerek onu durumu öğrenmesi için yollar. Akça Gelin onun Âşık Garip olduğunu söyler. Şah Senem’in babası akşam eve gelir, Âşık Garip’ten söz açar. Şah Senem, onu bahçelerine çağırmasını, dinlemek istediğini babasına söyler. Hoca Sinan, Âşık Garip’i evlerine davet eder. Şah Senem’in bahçesinde bir köşk vardır. “Şah Senem o köşkü döşeyip pencereye bir kafes astı. Yarın şu oğlanı bir iyuce seyredelim” dedi” (133-134). Âşık Garip, davette yemekten sonra ellerini yıkamak için havuz kenarına gider. “Baktı ki karşıkı pencereden kızın şavkı havz içine urmuş. Bir de ‘Âşık Garib, havzın içinde bu şavkı görünce, başını kaldırup yukarı baktı ki kız anda oturur” (134). Âşık Garip’in aklı başından gider.

Hikâyede âşık ile sevgili anlatılırken birtakım benzetmelerden yararlanır. Âşık, bülbül; sevgili güldür. Gül-bülbül mazmunu edebiyatta en fazla kullanılan mazmunlardandır. Gülün sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı münasebeti vardır. Rengi ve kokusuyla gül, daima tazedir. Gül, bülbülün sevgilisidir. Âşık da sevgili denen gül karşısında şakiyıp duran bir bülbüldür:

“Kurbanın olayım, koyunda tavkı
Yaz gelince artar bülbülün zevki
Yârini yandırdı cemâlin şevki
Benzer üç gecelik aya kaşların” (134).

Âşık Garip, Hoca Sinan’ın köşkünde her saz çaldığında Şah Senem penceresinden onu izler. Âşık Garip de Şah Senem’den gözlerini alamaz. Âşık Garip sevdasında ısrar eder. O aşkına sadakatle bağlıdır, gönlünün temizliği başka güzellere bakmaktan onu alıkoymaz. Sevdiğini gördükten sonra aklı başından gider, gönlü kararsız hâle gelir. Yâd ellerin sevdiğini sarması âşğın en büyük korkusudur:

“Ben ‘âşıkım, bu sevdadan dönmezem
Hercayi değılem yüze gülmezem
Sâdik-ı ‘âşıkım hile bilmezem
Saf derûnum, ‘aşk yolunda gör beni

Leyla ile Mecnun bir Arap halk hikâyesidir. Konusu aşk üzerine kurulu hikâyenin kahramanlarının gerçek kişiler olduğu sanılmaktadır. Hikâye farklı yazarlar tarafından değişik şekillerde ele alınmıştır. Türk edebiyatında otuzdan fazla şair bu konuyu işlemiştir. Nizami’den sonra İran ve Türk edebiyatlarında aynı konu defalarca kaleme alınmış; hikâyenin kahramanlarından birini cennete, diğerini ölüme sürükleyen derin ve acıklı aşkları dillere destan olmuştur. Özellikle Ali Şir Nevai, Fuzûli ve Hamdullah Hamdi tarafından yazılan Leyla ve Mecnun mesnevileri ünlüdür. Şairler Leyli (karanlık, gece) ve Mecnun (deli, aşk çılgını) kelimeleri üzerinde sanatlar yapmışlardır (Pala, 1995: 347-349).

Âşık Garip de bu aşk mesnevisinden etkilenir; kendisi Mecnun olur, Leyla'sını arar. Mecnun misali başında akıl kalmaz:

*Ne serde 'aklım var, ne dilde karar
Gönül Mecnun gibi Leylâ'sın arar
Ben vazgelsem, seni yâd eller sarar
Görünce abdal eyledi ar beni" (137).*

Âşık Garip'in bir özelliği de sevdiğine kavuşmak için çıktığı yolda kimseden yardımı kabul etmemesidir. Şah Senem için kırk kese akçeyi bulması gereken Âşık Garip'e önce arkadaşları yardım etmek isterler. Arkadaşları aralarında bu parayı toplamaya karar verirler. Sonra Şah Senem kendisine bu paraları verebileceğini, onun için gurbet illere gitmemesini isterse de o hem arkadaşlarının hem de sevdiğinin yardımını kabul etmez. Âşık Garip istenen başlık parasını kazanmak için gurbete gider (141).

Bazen av ile avcı yer değiştirir. Bu kez Âşık Garip avcı, sevgilisi onun avı olur. Üstelik avların en güzeli ve değerlisi olan maral olur:

*"İndi saraydan yürüdü
Uyan avcı meral geldi
Şavkı 'âlemi bürüdü
Uyan avcı avın geldi" (141).*

Âşık Garip ile Şah Senem, hikâyede sürekli bağda bahçede buluşur, birbirlerine sarılır, hasret giderirler. Âşık Garip, kırk kese akçe kazanmak için gurbet ele giderken Şah Senem endişelenir: *"Eyvah bu oğlan, Urum'a gider de benden güzelini bulur da sonra gelmez"* (146) diye düşünür. Klasik edebiyatta sevgilinin âşık tarafından terk edilebileceği asla düşünülemez. Halk hikâyesinde ise durum farklıdır. Âşık yaban illerde daha güzelini bulabilir, ilk sevdiğini unutabilir. Bu endişe Şah Senem tarafından bizzat dile getirilir. Âşık tarafından sevgiliyi kaybetme endişesinin benzeri sevgilide de görülür. Sevgili için âşık her zaman elde tutulacak bir varlık değildir. Âşığın gönlü her zaman başka bir güzele konabilir. Sevgili bu endişesinde de haksız sayılmaz. Beşerî aşklarda bu tehlike her zaman vardır.

Âşığın yüzü nazlı sevgilisinden ayrıldığından beri gülmez. Naz sevgiliye yakışır. Âşık, sevgilisi için kendi varlığından geçer. Gurbet ilde gezen âşık, sevgilisinden ayrı olduğu için yüreği yanar:

*"Ayrıldım nazlı yârimden
Yüzüm gülmedi zarımdan
Ben geçtim olan varımdan
Sana geldim Halep şehri*

*Ben gezerim bu gurbette
Yanar dururum firkatte
Kaldım bir acib hikmette
Sana geldim Halep şehri" (155).*

Âşık Garip, gurbet ildeyken bezirgânlardan Şah Senem'in evleneceğini duyar. Aldığı bu haber âşığın belini büker. Başkalarının sevgilisini alması âşık için ölümden beterdir:

"Yenice sıladan bir haber geldi

*Eğer gerçek ise büktü belimi
Dediler ki nazlı yârin yâd ellerin
Dedim Mevlâ'm nasib eyle ölümü” (176).*

Sevgilisinin evleneceğini duyan Âşık Garip, hemen yola çıkar. Ancak yolda karşısına çıkan bir ırmak, bir an önce sevgilisine kavuşmasına izin vermez. Âşık Garip, Allah’a ırmağın yol vermesi için dua eder:

*“Kadir Mevlâ'm budur senden niyâzım
Felek beni taşa çaldı neyleyim
Ben ağlarım muradıma irmedim
Sevdasına serim saldı neyleyim” (178).*

Şah Senem’in bir bakışı Âşık Garip’i kendisinden geçirir. Âşık Garip sevgilisi için canını vermeye hazırdır. Sevgiliden ayrı kalmak onun için ölümdür. Âşık Garip sevgilisine karşı cömerttir. Verdiği sözleri tutar. Sevgilisine sadakatle bağlıdır. Sevgiliden gelebilecek cefalara katlanır. Hikâyede klasik edebiyatın âşığını ihmal eden sevgilisi de yoktur. İki âşıktaki da karşılıklı bir tutku vardır. Silada Şah Senem’in başkasıyla evleneceğini duyan Âşık Garip, üzüntüsünü şöyle dile getirir:

*“Silada sevdiğim benden vaz geldi
Ötme garib bülbül, gönül şen değil” (183).*

Âşık için gurbet, sevgiliden ayrı olduğu için bir zindan, sevgilinin bulunduğu topraklar ise gül bahçesidir:

*“Haleb bana zindan, sılam gülüstan
Ötme garib bülbül, gönül şen değil” (183).*

1.3. Sevgili

Sevgili, güzelliğiyle âşığın gönlündeki tahtın sahibidir. Hem klasik şiirde hem de halk şiirinde sevgili, üzerinde en fazla şiir yazılan varlıktır. Âşığın gönül verdiği sevgili, üstün birtakım vasıflara sahiptir. Perilerden, hurilerden daha güzeldir. Sevgili güzelliğiyle cihanı aydınlatır. “*Sevgilinin güzelliği tasvir edilirken, gerek âşık gerekse divan şiirinde hemen hemen aynı uzuvlar göz önüne alınmaktadır. Şu farkla ki, divan şairleri, çok daha yüce hayallerle, çok daha fazla sıfat ve mecazlarla sevgiliyi övmüş, onu en güzel şekilde tasavvur etmiştir. Halk şairleri ise, divan şairlerine nazaran daha yalın ve daha samimi tarzda sevgiliyi övmüştür*” (Kaya, 2007: 657). Klasik edebiyatın âşığına zulmeden, onun canına kast eden, eziyet eden sevgilisi halk edebiyatında bulunmaz. Halk edebiyatının sevgilisi, aşûfte ve hafifmeşrep de değildir. Âşığından başka kimseye iltifat etmez.

“Klasik Türk şiirinin konuları arasında en önemli yeri sevgili teşkil etmektedir. Klasik şiirde bazı istisnalar dışında anlatılmak istenen ne olursa olsun merkezde hep sevgili vardır ve bütün olaylar sevgili çevresinde şekillendirilir. Bundan dolayı da onun üzerine yazılanlar ve onu anlatmak için kullanılan sıfatlar çok fazladır” (Şahin, 2011: 1852). Âşık Garip hikâyesine bakıldığında klasik edebiyat için yukarıda ifade edilen bu nitelikleri görmek mümkündür. Hikâyede tüm olaylar Şah Senem’in etrafında şekillenir, en güzel sıfatlar onun için kullanılır, hikâyenin merkezinde hep o vardır. Sevgili, halk edebiyatında hayatla iç içe ve gerçekçi bir hâldedir. Klasik edebiyatta her âşık, sevgilide biraz da cefa arar. Zira cefa yok ise gerçek aşkın da olmadığı düşünülür. Ancak Âşık Garip hikâyesinde

sevgili, âşığa herhangi cefada bulunmaz. Hatta zaman zaman sevgilinin âşğın kendisinden yüz çevireceği endişesine kapıldığı görülür.

“Halk hikâyelerinde... ay, güneş gibi gök unsurları, maral, ceylan, gazel gibi güzellikle bağlantılı olarak kullanılan hayvanlar ve özellikle şekli, boyu, rengi, kokusu, inceliğiyle çiçekler, bitkiler, ağaçlar beden tasvirinde sıkça kullanılır. Halk hikâyelerinde de tarım ve hayvancılığa dayalı sosyal ve ekonomik yapı görülmektedir. Yerleşik hayat, kültürel kodlar halinde bu eserlere yansımıştır” (Kaya, 2009: 213). Âşık Garip hikâyesinde de sevgili için ceylan, maral, gazal, geyik gibi av hayvanlarının beden tasvirinde kullanıldığı görülmektedir. Bunun sebebi ise seven ve sevilen arasında av ve avcı ilişkisinin kurulmasıdır:

*“Bir söz ile ben tuzağa tutuldum
Bu garip illerde yaktı nâr beni”* (137).
*“Hasretlik oduna yandım yakıldım
Âhu gözlüm ne haldeyim gör beni”* (137).
*“İndi saraydan yürüdü
Uyan avcı meral geldi”* (141).
*“Meralı indirdim düze
Ala gözler süze süze”* (141).

“Kadınların güzelliği, çevikliği, vefakârlığını, sanat ve edebiyatta, özellikle halk edebiyatında sürekli yankılanıp duran övgülerin merkezi olagelmıştır. Kişiler tarafından en güzel olarak görülen şeylerin hepsi (meselâ ay, güneş, yıldız, kırmızı gül gibi) kadınların sembolü olmuştur. Eski efsane ve rivayetler içerisinde eşsiz kadın tipinin tasvir edildiği efsane ve rivayetler oldukça fazladır” (Muhammethacı, 1997: 717). Bir anlatıyı daha anlaşılır hâle getirmek için kullanılan yöntemler arasında tasvir önemli yer tutar. Tasvir çevreyi, kişileri, olayları daha iyi tanımamızı sağladığı gibi anlatıcı ile dinleyicinin buluşmasını sağlayan bir unsurdur. Anlatımı daha somut hâle getirmek, dinleyici muhayyilesinde olayları daha kalıcı kılmak için bu yola başvurulmaktadır. Hikâye anlatıcısı, dinleyicisini olayların atmosferine çekerken çeşitli anlatım tekniklerinden de yararlanır. Tasvir de bunlardan biridir. Tasvir temel niteliği itibarıyla *“...anlatma, somutlaştırma demektir. Bir şeyi somutlaştırmak demek ise, onun karakteristik çizgilerini, rengini ve ruhunu canlandırmak demektir”* (Tekin, 2003: 199). Tasvir bir anlatıda yer alan kişileri, yerleri, nesnelere sanatın imkânlarından faydalanarak görünür kılmaktır. *“Her dilin kendisine ait kuralları, o dili kullanan halkın hayat tarzı, geçimi, âdet ve geleneği, düşünce tarzı ile ilgili olan bir tasvir etme sistemi vardır”* (Bars, 2014: 33).

“Her tasvir okura verilen mühlettir. Bu süre içinde okurdan, değerlendirmeler yapmak, bağlantılar kurmak, çağrışımlarla metni keşfetmeye çalışmak için sunulan fırsatı kullanması beklenir. Bu süreç, yazarın sezdirme niyetinin yansımaları olarak metinde yer alır. Tasvirlerle yüklenen değer metin içinde boş yere değildir. Bu betimsel oyalanma ile bir yandan hikâye yavaşlatılırken bir yandan da karakterin kimliği ile ilgili bilgiler aralara yerleştirilir” (Elmas, 2010:1050). Tasvirle kurmaca metnin unsurları görünür kılınır. Böylece anlatıma bir canlılık katılır. *“İnsanlar, kendisini veya başka birisini bir hayvana veya bitkiye benzettiğinde aslında ona yakın olma veya onun gibi olma fikrini ve isteğini beyan etmektedirler. Bir başka ifade ile insanlar, hayran olduğu veya çeşitli özellikleriyle saygı duyduğu bazı hayvanları eğretileme yoluyla günlük hayatta ve edebî eserlerde kullanmışlardır”* (Duymaz, 2007: 55). Gerek halk türkülerinde (İspirli, 2011: 117) gerekse de Karacaoğlan gibi halk şairlerinin şiirlerinde (Karabey, 1998: 245; Mahmut, 1990: 171) sevgilinin müşahhas olduğu, gökten yere indirildiği, günlük olağan yaşantısı içerisinde

tasvir edildiği, renk, şekil ve hareket bakımlarından çevresindeki hayvanlara benzetildiği görülür.

Âşık Garip hikâyesinde tasviri yapılan sevgili, fiziksel olarak şu özelliklere sahiptir:

a. Yüz: Sevgili gül yüzlüdür:

*“Kaldır başın bak her yana
Uyan hey gül yüzlü Garib”* (143).
*“Başına döndüğüm gül yüzlü Senem
Gidem yâr eğlenem belki gelmeyem”* (145).
*“Dinle sözlerim gül yüzlü Garib
Dönüp danışmadım yâr sen gideli”* (192).
*“Kurbanın olayım gül yüzlü Senem
Nazlı nazlı karşıma çık Senem”* (194).

b. Göz: Sevgili ahu gözlüdür, gözleri eladır:

*“Hasretlik oduna yandım yakıldım
Âhu gözlüm ne haldeyim gör beni”* (137).
*“Meralı indirdim düze
Ala gözler süze süze”* (141).
*“Dön beru, dön beru yüzün göreyim
Elâ gözlerine hasret kalayım”* (145).
*“Kömür gözlüm siyim siyim ağlama
Kemend atub yollarımı bağlama”* (148).

c. Kaş: Sevgilinin kaşları kurulmuş yay gibidir ve âşığın kalbine devamlı cefa okları atar:

*“Bir üstâd elinden çıkması kâbil
Benziyor kurulu yâya kaşların”* (134).
*“Kaşların kurulu yay olmuş ey can
Bir kerre rahm eyle sen bana ey can”* (135).

ç. Saç: Halk şiirinde sevgili için olmazsa olmaz unsurlarından biri saçtır. Sevgilinin güzelliğini büyük ölçüde sağlayan saçtır. Saç olmazsa güzellik olmaz. Saç insan vücudunun en üst noktasında bulunur ve ilk göze çarpan unsurdur. *“Saç; rengi, kokusu ve şekliyle âşıklar üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Şairler bu benzetmelerin dışında onun yarattığı etkiyi ifade etmek için farklı kelimelerle de saçını anmışlardır. Anılan bu kelimelerin bazen saçın görünümünü ve rengiyle ilgili çağrışımlar uyandırdığı görülür”* (Şahin, 2011: 1856). Sevgilinin vasıflarının en önde gelenlerinden biri olan saç, büyük ölçüde güzelliği sağlayan bir unsur olarak yer almıştır. Onun bu önemi, yüzün güzelliğini daha da artırmasından kaynaklanmaktadır. Divan şiirinde sevgilinin güzellik tasvirlerinde ilk sırayı işgal eden saç (Tanyıldız, 2009: 990), halk hikâyelerinde de önemli yer tutar. Saç farklı benzetme ve sıfatlarla sanatkarın ifadelerinde hayat bulur. Ancak bu kavramlar daha çok geleneğin belirlediği çerçevede ele alınır. Sevgilinin saçları karadır, kokusu gamları dağıtır:

*“Siyah zülfün dökmüş yüze
Uyan avcı avın geldi”* (141).
*“Var otur yerinde zülfünü düzelt
Hüma kuşu gibi kendini bezet”* (146).

“Siyah saçların öründü
Dal gerdanına bölündü” (182).
“Senemin zülfü karadır
Kokusu gamın dağdır” (182).

d. Kirpik: Sevgili, kaşları ile yay kurar; kirpiğiyle ok atar. Bu okun hedefi ise âşğın gönlüdür:

“Kim ağlatmış benim nazlı yârımı
Top top olmuş kirpikleri yaş ile” (148).

e. Yanak: Sevgili elma yanaklıdır:

“Elma sandım al yanağın dişledim
Ağzımdaki çürüyesi diş ile” (148).

f. Kulak: Sevgili elmas küpelidir:

“Küflendi sandıkta elmas küpeler
Alb takınmadım yâr sen gideli” (192).

g. El: Sevgilinin elleri kınalıdır:

“İki elleri kınalı
Koynu domurcuk memeli” (142).
“Yedi yılda on dört bayram geçeli
Kınalar yakınmadım yâr sen gideli” (193).

h. Kol-Bel: Sevgilinin kolunda altın bilezik, belinde kemer vardır:

“Altın bilezik kolunda
Cevahir kemer belinde” (143).

ı. Boy: Sevgili, uzun boylu, düzgün vücutludur:

“Geldi güzeller servi rânâ
Uyan hey gül yüzlü Garib” (143).

Egzogami, kişinin kendi toplumsal grubu dışından biri ile evlenmesini öngören bir evlilik ilkesidir. Eski Türk ailesinde –özellikle Köktürkler ve Altay Türklerinde (Abalı, 2009: 100) görülen bu evlenme şekli, inceleme metninde de bulunur. Âşık Garip ile Şah Senem farklı toplumsal gruplara mensupturlar. Bu, birçok halk hikâyesinde bulunan bir niteliktir.

2. Sonuç

Türk edebiyatında aşk, ilahî ve beşerî olmak üzere iki şekilde görülür. Şairler, ilahî aşkı işlerken beşerî unsurlardan faydalandıkları gibi, ilahî aşka ulaşmak için beşerî aşkı bir araç olarak kabul etmişlerdir. Türk halk hikâyelerinde âşık olma motifi önemli bir yer tutmaktadır. Âşık Garip hikâyesi de olayların aşkın etrafında şekillendiği önemli halk hikâyelerinden biridir. Hikâyede kahramanlar olayın başlangıcında birbirlerine âşık olur. Başlarından geçen türlü maceralar sonucunda birbirlerine kavuşup evlenirler.

Hikâyede Âşık Garip'in bir güzele karşı duyduğu meyil ve muhabbet anlatılır. Bu güzel, hayatın içinde var olan bir sevgilidir ve onun beşerî aşklarda görülen dokunma, sarılma, öpme gibi tensel arzuları bulunur. Hikâyede “beşerî aşk” görülür. Hikâyedeki aşk, evlilikle noktalanmak üzerine kurgulanır. Âşık, soyut bir varlığa değil, gerçekte yaşayan bir güzele âşık olur. Âşığın amacı bu güzele kavuşmaktır. Hikâyenin sevgilisi gerçek hayatın içinde, yaşayan, acı çeken, sevinen, somut bir güzeldir. Hikâyede klasik edebiyatın âşığını ihmal eden sevgilisi bulunmaz. İki âşıkta da karşılıklı bir tutku vardır. Sevgili, güzelliğiyle âşığın gönlündeki tahtın sahibidir. Âşığın gönül verdiği sevgili, üstün birtakım vasıflara sahiptir. Perilerden, hurilerden daha güzeldir. Sevgili, güzelliğiyle cihanı aydınlatır. Âşığına zulmetmez, canına kast etmez, eziyet etmez. Hikâyedeki sevgili, aşüfte ve hafifmeşrep değildir. Âşığından başka kimseye iltifat etmez. Tüm olaylar sevgili etrafında şekillenir, en güzel sıfatlar onun için kullanılır, hikâyenin merkezine o yerleşir. Sevgili, hayatla iç içe ve gerçekçi bir haldedir.

Hikâyede ay, güneş gibi gök unsurları; maral, ceylan, gazel gibi güzellikle bağlantılı hayvanlar ve şekli, boyu, rengi, kokusu, inceliğiyle çeşitli bitkiler beden tasvirinde sıkça kullanılır. Bu durum tarım ve hayvancılığa dayalı sosyal ve ekonomik yapının doğal bir sonucudur. Yerleşik hayat, kültürel kodlar halinde bu esere yansır. Halk hikâyelerinde bir güzelin tasviri yapılırken çoğunlukla klişeler kullanılır (Boratav, 2002: 27). Âşık Garip hikâyesinde de sevgili klişe ifadelerle tasvir edilir. Bu sevgili uzun boylu, gül yüzlü, ahu gözlü, elma yanaklıdır; onun elleri kınalı, saçları kara, kaşları yay, kirpikleri oktur.

Sonuç olarak, Âşık Garip hikâyesinde anlatılan aşk, âşık ve sevgili kavramları, zaman zaman klasik ve tasavvufî edebiyatta anlatılanlardan çeşitli unsurlar taşısa da, temelde çok farklı niteliklere sahiptir. Halk edebiyatının farklı türlerinde ayrı ayrı yapılacak bu tarz çalışmalarla, halk edebiyatı ile ilgili genel sonuçlara ulaşmaktan ziyade, her bir tür için ayrı niteliklere sahip âşık ve sevgili portresi ortaya çıkarılmalıdır. Bu tarz çalışmalar neticesinde mit, destan, halk hikâyesi, masal gibi sözlü kültürde ortaya çıkan türler için farklı âşık-sevgili tipleri belirlenebilecek, böylece bunlar arasında görülen aşkın mahiyeti hakkında daha sağlam değerlendirmeler ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Abalı, N. (2009). Türk halk hikâyelerinde “ilk görüşte aşk” motifi, ensest yasağı ve egzogami. *Millî Folklor*, 83, 97-102.
- Aça, M.; A. M. Ercan. (2006). Anonim halk edebiyatı. *türk halk edebiyatı el kitabı*. (editör: M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Alkan İspirli, S. (2011). Erzurum türkülerinde aşk, âşık ve sevgili. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 4/1, 91-118.
- Alptekin, A. B. (2005). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Atnur, G. (2007). Kazan tatarlarında “şahsenem ve garip” hikâyesi. *Millî Folklor*, 76, 149-156.
- Aydın Yağcıoğlu, S. (2010). Fuzûlî ve bâkî divanlarında aşk anlayışı ve sevgili tipi. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 559-587.

- Balkaya, A. (2008). Kerem ile aslı hikâyesinde kerem'in sevgili tasvirleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/4, 89-101.
- Bars, M. E. (2014). Manas destanı'nda kahraman tasvirleri. *International Journal of Language Academy*, 2/1, 31/40.
- Boratav, P. N. (2002). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Duymaz, A. (2007). Oğuz kağan destanı'ndan dede korkut kitabı'na kahramanların beden tasvirlerinin sembolik anlamları üzerine değerlendirmeler. *Millî Folklor*, 76, 50-58.
- Elmas, N. (2010). Memduh şevket esendal'in hikâyelerindeki tasvirlerde anlatıcıların durumu ve konumu. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/4, 1049-1062.
- Hakverdioğlu, M. (2012). Fuzûlî'de aşk ve âşık kavramı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/1, 131-155.
- Karabey, T. (1998). Karacaoğlan'da sevgili mazmunu. *Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara: 241-249.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, M. (2009). *Destandan halk hikâyesine değişen beden tasvirleri-beden kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 201-213.
- Mahmut, E. (1990). Karacaoğlan'ın şiirlerinde tabiat, aşk ve güzellik kavramları. *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21-23 Kasım, Adana.
- Muhammethacı, K. (1997). Efsane ve rivayetlerde tasvir edilen kadın tipleri üzerine. *Sincan Üniversitesi İlmî Dergisi*, 1, 713-719.
- Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, K. Ş. (2011). Sevgilinin güzellik unsurlarından saç ve saçın âşık üzerindeki etkisi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/3, 1851-1867.
- Tanyıldız, A. (2009). Sevgilide güzellik unsuru olarak saç. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4/2, 975-992.
- Tekin, M. (2003). *Roman sanatı 1 (romanın unsurları)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türkmen, F. (1995). *Âşık garip hikâyesi inceleme-metin*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yakar, H. İ. (2010). XIX. yüzyıl antepli mutasavvıf şair mahremî ve divanı'nda hakiki aşk ve hakiki sevgili tezahürleri. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/3, 588-611.